

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 fior., pe siése luni 2 fior. 25 cr., pe trei luni 1 fior. 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei), si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si péla DD. corespondinti, si la tóte librariile.

Fragmente din istori'a pedagogice.

III.

Raticu.

(Capetu.)

Din principiulu celu d'antaiu e evidentu ca Raticu a tinsu se cultive mas'a poporului; se invetie pe poporu aceea de ce elu are lipsa, si de ce se va poté folosí in relatiunile vietiei lui. Pentru-ca elu vediendu enorm'a eróre a tempului seu, unde nime nu cugetá ca instructiunea, mai alesu populara, trebuie intogmita cu respectu la viéti'a practica; unde totulu erá atintatu la unu idealu óre-care séu mai dreptu dîcandu la o naluca nebulósa. Dar' Raticu voi si mai multu, elu voi adeca se dee totu d'odata poporului si-o educatiune morala crestina. Elu d'o parte vrea se lege anim'a poporului de materia, de fericirea lumii acesteia, dar' indata d' alta parte vrea se-i inaltia spiritulu mai pe susu de materia, si prin adeverulu avangelicu se-lu avente la sorgintulu seu eternu. Elu d'o data vrea se invetie pe poporu: ce este elu detoru facia cu esistinti'a lui trupésca, si ce e detoru facia cu spiritulu, facia cu d-dieu. Intru adeveru sublima ideia, si unic'a cale catra fericirea tempurala si eterna. Raticu a espresu acésta ideia din urma in principiulu alu doilea, dar' elu n'a intielesu d' ajunsu sublimitatea si consecintiele ideei sale. Numai posteritatea a

intielesu si a desvoltatu mai bine, mai chiaru acésta ideia. Dîce mai in colo Raticu ca la scolaru nu trebuie aplicate batâi cá se invetie, nice nu trebuie sforciaitu se invetie de rostu.*) Intr' adeveru elu a esprimatú aceste principii in modu categoricu; noi inse trebuie se cercamu déca totu astu-felu a fostu si intentiunea lui. Si trebuie se dicemu ca nu. Elu s'a servitu d' acésta forma categorica, cá cu atatu se dee mai usioru lovitur'a de mórte miserabileloru metode de pan' aci, unde scolarulu trebuiá se-si infunde mintea cu unu balastu de frase séci si pe lunga aceea neintielese, si apoi deca elu nu facea acést'a, trebuiá se astepte batâi si chiar' torturi

Raticu prin acést'a n'au avutu alt'a de scopu, si n'a dîsu alt'a, de catu ca scolarulu se nu invetie nimica ce nu pricepe. Mai antaiu elu are se patrunda lucrulu, se-lu contemple, si numai astu-felu si-va poté imprimá durabilu in minte, notiunile, cunosciintiele ce le castiga, caci unu lucru care nu-lu pricepi nici in minte nu poti se-lu tieni si cu atatu mai pucinu se te servesci de elu. D' aici se vede ca Raticu condamna invetiarea mecanica si sciinti'a neintielésa. — Raticu pune invetiatorului oblegamentulu d'a esplicá scolariloru astu-felu precumu e compatibilu cu priceperea, cu desvoltarea loru spirituala, si a-i intrebá despre

*) Nrulu tr. p. 274. col. II seria 38. in locu de „se-lu faci se invetie“ se-se dica „nici se-lu faci etc.“

cele propuse, cá astu-felu se véda ca óre pri-ceputu-l'au ei séu ba?

Am dísu chiar' la inceputulu acestui articulu, ca Raticu a vrutu se faca o metoda simpla. Astu-felu erá naturalu, cá tóte punctele de manecare omogene in invetiamentu se le subsume, se le contopésca intr'unulu singuru universalu, séu mai chiaru, tóte obiectele de invetiamentu se le tracteze dup'o singura metoda. Prin acést'a atatu invetiatorulu, catu si scolarulu a profitatu fórte multu. Amendoi, si invetiatorulu si scolarulu, potu aplicá procedur'a, ba chiar' principiile dela unu obiectu la altulu. Astu-felu Raticu purcediendu din acestu principu, pretinde cá pe scolaru la invetiarea limbiloru, se-lu faci se invetie mai antaiu cuvinte si sentintie si numai dup' aceea se-lu treci la genuri, la sintacse, la etimologia etc. Precumu in lumea reala numai aceea este proprietatea nóstra adevérata, dulce si secura, care o castigamu in sudórea faciei nóstre; togma astu-felu e si in lumea ideala, in domenu ideiloru si-a cugeteloru, — si aici numai acele idei suntu proprietatea nóstra adevérata, de care potemu dispune dupa placu, cari le castigamu prin labórea imediata a spiritului nostru. Raticu purcedíndu din acestu principu, care inse intr' adevéru elu nu lá espresu, se vede inse a-lu fi avutu inaintea ochiloru, pretinde cá scolarulu insusi se scóta regulele din limba, respective din sciintiele ce-le invetia, ér' nu sentintiele se-le aplice la regule. Caci totulu trebue castigatu, díce elu, „din esperintia si propria scrutare.“ In modulu acést'a au si inceputu a se compune gramaticelle in tempulu mai nou.

Pan' aici desvoltaramu pe scurtu ideile cuprinse in principiile lui Raticu, din care vedemu ca tendinti'a lui principala a fostu se invetie scolaru in tempulu celu mai scurtu mai multe limbe; vedemu ca realismulu in principiile lui e pusu pe unu gradu mai inferioru de

catu studiulu limbiloru, si in urma vedemu ca memorisarea a vrutu elu s'o suplinésca prin o désa repetitiune. — Primulu momentu realu in principiile lui Raticu este aceľa, ca elu limb'a mama, respective germana, o inaltia la limb'a instructiunei.

Intr' adevéru principiile ce le-a espresu Raticu suntu vaste, suntu profunde, dar' togma pentru acést'a a fostu dificila practicarea loru, si incatu ele s'au practicatu, s'au practicatu fórte unilateralu si imperfectu. Dar' acésta este sórtea toturoru ideiloru mari; unu geniu le produce, dar' ele ratecescu decenii si seculi fora se afle unu terenu priintiosu, manosu; presentulu de multe ori le condamna neintielegíndu-le, cá cu atatu mai mare entusiasmu se-le admíta si se-le practiseze venitorulu.

A. Densusianu.

Ceva despre scótele din Italia.

Educatiunea feteloru in Italia, in tóte tempurile, a fostu neglegiata cu totulu. Scótele populare pentru fete atatu in Neapolu catu si in Sicilia si in Toscana erau unu lucru cu totulu necunoscutu mai nainte. Numai in statulu papalu erau unu felu de scóte monastriale, cari inse faceau fórte pucinu servitiu educatiunei feteloru. Scótele populare pentru fete cari s'au radícatu acumu, au d'a-si multiemi redicarea loru unui catu cu totulu straordinaru, caci d'altmintrea póte si astadi ficele poporului aru fi remasu fora nici o ingrigire in privinti'a educatiunei.

Pe candu regele Ferdinandu II. din Neapolu a schimbatu sistem'a guvernamentalá, multi locuitori si-au parasitu patri'a si au cautatu refugiu in Toscana, cá de le va fi cu putintia se-si intemereze acolo o nóua patri'a. Acesti emigranti, de parte de patri'a loru primitiva, in o tíera straina, in o patria nóua, venira la idei'a se dee fieloru loru o educatiune practica, si totu d'odata recunoscúra ca fundamentulu acestei educatiuni nu póte fi altulu de catu instructiunea, invetiamentulu. Astu-felu nisce femei pline de sentieminte patriotice, petrunse de marea importantia a unei astu-felu de culturi si educatiuni, formara o asociatiune in a carei frunte se pusera dóue femei renumite, adeca Laura Beatrice soci'a renumituii juristu Mancini si poetis'a

cea d'antaiu, cea mai ilustra a Italiei si totu odata mama a diece copii. De invetiatoru s' alésa renumitulu scriitoru Marchiese Ayola si soci'a lui.

Scól'a se infintia si intr'atatu fù de frecuentata in catu in data dup' aceea trabuira s'o mai largésca. Frecuentarea din anu in anu deveni totu mai mare; si astu-felu acésta scóla a emigrantiloru intr' atata se mari, atat'a renume si-gastiga in catu se strafomà in unu institutu pentru pregatirea invetiatóreloru, cari instruau pe copii seraci ca astu-felu se-si castige praesca pentru misiunea loru ulterióra. Acestu institutu prin intogmirile si ameliorarile lui corespundietóre la atata renumea ajunsu, catu in 10 ani esfra din elu 900 de invetiátóre, cari pela judecatoriile scolastice au depusu cele mai bune esame pentru d'a poté fi aplicate. Locuitorii cunoscundu importantia unei instructiuni bune pentru fete, incepura a chiamá invetiátóre d' acestea prin comunele loru, firesce pe lunga conditiuni fórté bune, si astu-felu in tempu fórté scurtu se redicara o multime de scoli de fete, cari de siguru pe alte cà si sub alte impregiurari nu s'aru fi radicat.

Dar' nunumai ficele poporului erau neglijate in ainte d' acésta in educatiune, dar' chiar' si ale clasilorlu mai inalte aveau o crescere fórté defectuósa, deca nu se cresceau prin vr' unu pausionu monasterialu. Marchesa Doria cunoscundu necesitatea unei instructiuni temeinice si unei educatiuni solide pentru fetele claselorlu mai nalte redicà la Genua unu institutu de educatiune pentru fetele mai marisióre si conducerea suprema a acestui institutu o incredintia unei mueri fórté culte, anume Ribisso. Indata dup' aceea se redicà si in Turinu unu astu-felu de institutu pentru ficele nobilimei mai de diosu si a cetatienimei celei mai instarite, mai avute, care in scurtu tempu deveni a fi fórté frecuentatu. Acestu institutu si-luase de problema a educá fetele pentru o viétia familiara modesta, si a face din ele nisce socii si mane bune; pentru acést'a intr'atata se mari numerulu cleveloru catu numai erà locu pentru ele, si din asta causa nice nu se mai poteau primí. — Mai in totu anulu se afla binefactori din nobilimea séu cetatienimea avuta, cari contribue sume insemnate pentru sustienerea astoru-felu de institute, cumu si pentru redicarea altoru nóue. Din acestea se vede propsectulu pentru o instructiune temeinica si-o educatiune solida a feteloru in viitoru.

In catu s' atinge de scólele populari, se deschidu prospecte totu mai bune, pentru-ca au ajunsu la convictiunea, celu pucinu in comunele mai mari, ca trebuie

redicate atatea scóle pe cate suntu de lipsa. Cu tóte astea pentru redicarea si regularea scóleloru la tiéra nu se pórtá atata grige, pentru-ca comuneloru le lipsescu midilócele d' a-le redicá si d' a-le sustiené. Apoi statulu trebuie se-se abstiena dela imultirea speseloru pana candu nu-si va mai imbunatatí starea ruinata a finantieloru; dar' candu se va face acést'a nu se pote sci cu siguritate.

Ceva despre memoria.

Desi s'a facutu in acestu diurnalu in mai multe locuri amentire despre memoria, pe care Plutarcu o numesce camar'a scientieloru, totusi a mai remasu multe de dísu. Aceeia ce voi vorbí eu in articolulu presintu despre memoria inca nu e totulu, ci dupa angustimea acestui diurnalu me marginescu a dá unu tablou angustu, dupa care invetiatoriulu se va poté ceva orientá in acésta materia.

Desvoltarea memoriei e togma asiá de necesara, cá ceea a ratiunamentului, si totusi se vede ea de prisosu adeseori, desi dísera cei vechi, cá noi numai atata scimu, catu tienemu in memoria.

In tempurile nóstre, candu mas'a scientieloru pe dí ce merge totu mai tare cresce, intensitatea memoriei devine totu mai necesara, inse cultivarea si desvoltarea ratiunamentului trebuie de o parte, se-i premérga de alta parte s'o insotiésca: ca-ci nu poti intielege, respective sci ceea ce nu poti tiené in minte séu memoria; si ce n'ai cuprinsu bine, iute se si perde din memoria. Memori'a dara este facultatea d'a pastrá in sine oserbatiunile si acuisitiunile facute in lumea ce ne incungióra.

Acésta facultate se inaltia prin exercitiu. Ceea ce vedemu cu ochii trupesci séu sufletesci, ceea ce esperiemu séu cetimu, pastramu in memoria dupa cumu ne intereséza mai multu séu mai pucinu. Noi inse avemu a vorbí cu deosebire despre cele ce se castiga prin cetire respective invetiare. Dar' aici cá si airea trebuie se purcedemu dela cele simple la cele compuse pentru-ca numai astu-felu potemu se punemu unu fundamentu solidu observatiuniloru castigate si castigande. O aglomerare disordinata face imposibila reproductiunea, si tóte cele castigate devinu unu materialu neaplicabilu, o confusiune, unu caosu. Tóte observatiunile nóstre trebuie se aiba unu substratu, si acést'a séu este materialu, esistinte in lumea ce ne incungiura, séu este idealu, esistinte numai in lumea ce ne-o inchiuimiu noi, dar' totu deun'a acestu substratu idealu noi

trebuie se-lu conformamă și se nu-lu inchipuimă după cel material, pentru-ca numai astu-felu apoi putem purcede și aici dela cele simple la cele compune. Observațiunile ce le facem în lumea materială totu de un'a suntă mai durabile că cele ce le facem în lumea ideală, și aceste cu atatu devină mai durabile cu catu noi le asimilămă mai tare celor materiale. Memori'a cu atatu devine mai intensivă cu catu se ocupa mai multu și mai seriosu cu acestu procesu al observațiunilor.

Noi șcimă numai aceea ce ținemă în memoria, năicū nice multu nici mai puțin, și numai d'aceea putemă și profită în diversele impregiurări ale vieții năstre. Memori'a dară este primă condițiune în castigare și pastrarea notiunilor și a științelor. Dela ea depinde că se fimă mai multu șeu mai puțin aplicabili și mai profitabili în societatea omenească. Astu-felu cultivarea și dezvoltarea memoriei este fôrte necesară pentru ori-care individū.

Natur'a totuși a înzestratu pe unii ômeni cu nescă memorii fôrte eminente, pe alții chiar din contra. Unii și-imprima în năinte unu șirū lungu de cuvinte, care i-le preceștescă șeu spune cineva, și elu îndată le și reproduce. — Alții cetescă câte o poezie șeu o bucată de prosă abia de două-ori, și totuși o știu memoră cuventu de cuventu. Așă s'aru potă aduce multe intemplări în care s'ar' vedea memori'a care au posesiutu și darul cu care au fostu și suntă unii și alții infrumșețati. — Unii așdindu o predică suntă instare a o reproduce întrăga, tocma după cumă au așdit'o. Piu dela Mirandoia a știutu dăce 2000 de cuvinte înainte și îndereptu, foră d' a lasă macarū unulu aforă. Magliabechi, care au viețuitu la începutulu seclului a optu-spredecălea, a celitu o scrisore în manuscrītu; Domnulu șeuș 'a facutu că aceea ar' fi fostu perdutu'o: ce facū Magliabechi? Elu a memoratu'o tōta dlui șeu din începutu până în șfirsitu. etc. etc.

E dreptu, că a avea o memoria vastă e unu noroc fôrte mare, dar' mai de lipsă e, a avea puterea judecătore, căci altmătrilea memoria nu are nece unu pretiu.

Inșe multu ômeni atatu din vechime catu și din presinte au atatu precepere catu și memoria bună, — pentru că multu ce cetescă odată țienū în memoria. Iustus Lipsius a fostu în stare a dăce de roștu cartile anuale (analele) ale lui Tacitu. — Așă dară numai lungimū vorb'a despre memoria, foră o impunemū educatorilor, că după cumă dezvoltă celelte puteri sufletesci ale

prunciloru, togmă așă se cuvine se dezvoltă și astă putere sufletescă, memori'a, prin care noi nunumai pastrăm totu felulu de intipuri și intipăriri, ci le și reînșimă și le aducemă în cunoșștia. Inșe la cultivarea memoriei suntă de a se observă următorele: La cultivarea memorie este a se începe de tempuriu; căci esperinț'a ne învėtia, că ea cu multu mai ușoru se destėptă, se cultivă, se mlădiezala prunci; și cum se potă memori'a cultivă? Ea se potă cultivă: 1. Șilindu pre prunci că obiectele propuse se-le reproduce în aceeași ordine în care le-au privitu șeu așditu. 2. Candu lașamă pe prunci se ne istoriseze deosebite istoriēre din esperinția, ceva din vieț'a lorū. 3. Candu i înșarcinămă cu ceva misiuni mai complicate, dar' totu de un'a adaptate gradulu lorū de dezvoltare, la alte persōne. 4. Candu le damă se memoreze: proverbe scurte, șentintie, versuri scurte, cantece bune și mici, rogatiun; scurte și naratiuni frumōse.

De șine se întielege că învėtiatorulu trebuie se fia fôrte cercușpectu în acestu privinția, că adecă înșșțiunea lui se nu degenereze în tr'unu formalismū șeu într'unu școlasticismū pedantu à la evulu mēdiu, se nu ajungă a șarui numai pentru cultivarea memoriei, pentru intensitatea ei și apoi anim'a școlarului s'o lasă gōla de învėtiatura practică relativă la vieț'a lui ulterioară, și de morala creșștină. Învetiatorulu are se ingrișșcă că școlarulu se și pricēpa ce memorisēza, pentru-ca o memorisare gōla nu numai că este unu tempu pierdutu foră ceva profitu, dar' șecă chiar' și anim'a și imaginațiunea. Mai în colo învetiatorulu are se eserceze memori'a școlarilorū ne intreruptu, căci numai o deprinderē continuă potă duce la perfecțiune.

Învetiatorulu are d'a se ferī și d'unu altu înconvenientu în acēșta privinția: se nu în carce adecă pe școlari cu atata materia de memoratu pe cată nu suntă în stare a susțienē și suportă debilele lorū puteri. Mai totu deun'a adevērulū esistentu în lumea reală, adevēru remane și în cea ideală. Unu stomacū pre ingreunatu se impedece în digestiune, se ștrică: astu-felu și o memoria pre încarcata se paralisēza. Are d'a mai observă învetiatorulu și aceea că materiile ce le dă școlarilorū. pe lungă aceea că ei trebuie se le întielegă și încă bine, trebuie că acele materii se fia pentru ei și interesătore, șeu se le facă învetiatorulu interesătore.

Teodoru Rosiu,
invet. pop.

Sciri scolastice.

Sibiiu 25. Sept. Éta suntemu si noi in pusetiune a relatá publicului nostru ceva din afacerile dietei ardelene relative la scóle. Adi fù la desbatere §-lu 18 din proiectulu alu doilea alu regimului privitoru la egal'a indeptatire a limbiloru. Acestu §-u suna: „Limb'a de invetiamentu in scólele populari si medie si institutele superióre de invetiamentu o defigu aceia, cari au d'a ingrigi de scólele respective si a-le sustiené.“ *)

Debat'a asupra acestui articulu de lege fù fórté interesanta, la care participara cei mai eminenti oratori, si tienù dela 10 pana 1 ½ óre dupa amédi. Noi asistaramu si urmaramu cu cea mai mare atentiune acésta debata. In nrui urmatori vomu publicá in tregu decuracestei siedintie, care se ocupá numai singuru cu acestu paragrafu, ér' d'asta data impartasimu numai pre scurtu decursulu debatai.

Baronulu Bedeus propune dietei cá se se lase cu totulú afara acestu §-u. Escel. sa metropolitulu Siulutiu face unu amendamentu intr' acolo, ca densulu primesce intregu §-lu din proiectulu regimului cu conditiunea cá se se mai adauge si aceea, ca adeca in tóte gimnasiile de statu tóte cele trei limbi ale tierci (romana, magiara si germana) se fia studii obligate, ér' cele lalte institute mai inalte de invetiamentu se fia paritetice. D. Cipariu s'alatura langa acestu proiectu. Apoi iè d. Baritiu cuventulu si tiene o cuventare lunga clasica, din care cu multa placere si mangaere aflamu ca densulu inca profeséza acele principii pentru cari s'a luptatu si se lupta si acésta fóia nepretentiósa, adeca cá scólele se nu mai fia confesionale va se dica se fia **nationale** si popii se aiba d'a ingrigi in scóle singuru numai de invetiamentulu religiunaru. Salutamu din adunculu animei acésta ideia, acésta marturisire franca a d-iei Baritiu! Densulu s'alatura pe lunga proiectulu regimului si amendamentulu Escel. sale d. metrp. Siulutiu cu acea conditiune cá cuventulu „paritetice“ se i-se dee o alta explicatiune mai chiara. Dintre sasi vorbesce apoi M. Schuler pentru proiectulu regimului. Se scóla apoi Escel. sa eppulu Siaguna si cere cá acestu §-u se ramana cu totulú afara dicundu ca elu vétéma autonomi'a besericei si ca „in patri'a nóstra scólele suntú o parte esentiala a besericeia“ si prin urmare scólele trebuie se fia si se remana totu confesionale, adeca totu sub man'a preutímei. Spune inse intr' aceea regimului

nise adevérúri, la care scia ca regimulu va suci din nasu, in cáre privintia si noi suntemu cu totulú d'acordu cu Escelenti'a sa. Se scóla apoi d. consiliaru de scóle Dr. Vasiciu si dice ca acestu §- nu numai ca nu trebuie stersu dar' este fórté de lipsa cá se remana, pentru-ca elu nu vétéma intru nimica autonomi'a besericei. Densulu inca-si desvólta ratiunile sale in o cuventare lunga interesanta, si in urma face unu amendamentu, cá adeca la respectivulu §-u 18 se-se mai adauge si aceea ca pela gimnasiile de statu se se determine limb'a dupa majoritatea eleviloru. Mai vorbesce apoi Gulu contra §-lui, Ranicher pentru, Negrutu pentru si face unu amendamentu care inse nu se spriginesce; comesulu sasescu Conradu Schmidt dice ca caracterulu confesionalu alu scóleloru numai corespunde spiritului tempului si se declara pentru § 18. Mai vorbescu in urma Oberthu contra, capitanulu Fagarasiulu Branu pentru §. 18 si referintelu comitetului Schuler de Libloy ér' pentru §. 18. Presedintele apoi ordinéza proiectele si le supune la votisare. Antaiu se votéza asupra proiectulu baronului Bdeus, cá adeca §-lu 18 se remana cu totulú afara, acestu proiectu inse cade; dintre romani votéza numai patru pentru lapedarea acestui §-u adeca: Esc. eppulu Siaguna, protop. Popazu, protosingelulu Popea si dintre civilisti comitele supremu Aug. Ladai. Dupa aceea vine la votisare proiectulu Esc. metrop. Siulutiu. Presedintele provóca pe acei deputati, fcari vreu se redice de lege acestu amendamentu, se-se scóle,—se scóla dar' e dubiu ca de care parte suntú mai multi si astufelu se incepe votisarea strigandu-se fia-care pe nume; dintre romani votéza urmatorii in contra amend. metrop. Siulutiu: Alduleanu Bologa, Ladai Branu de Lemeni, Macelaru, Moldovanu, Ladislau Popu si Vasiciu. Resultatulu este: 36 voturi pentru, 48 contra, si astufelu amendamentulu metrop. Siulutiu cade. Amend. lui Dr. Vasiciu, care dupa parerea nostra erá celu mai nimeritu, inca cade si in urma se primesce de lege §-lu 18 asiá precumu se afla in proiectulu regimului.

— In numerulu celu mai recente (83—4) alu „Gazetei Transilvaniei“ cetimu unu articulu interesantu: „Academia de drepturi“ in care stimabil'a redactiune espunendu in colori vii insemnatatea si necesitatea unei academii de drepturi pentru romani, arata totu odata si modalitatea cumu s'ar' poté redicá si sustiené o astufelu de academia. In nrulu viitoru vomu reproduce si noi modalitatea, pan' atunci inse lu recomandamu cu totu d'adinsulu onor. publicu romanu.

*) Acestu §-u, cá multi altii, e reu stibilisatu romanescu. R.

Resinari 8/20. Septembrie 1863. Astadi se deschisera scólele normale capitali de 4 clase din opidulu Resinari cu o festivitate rara. Mai antaiu se tienú sant'a liturgia in ambele biserici. Dupa finirea serviciului dumnediescu rosti parintele I. Bratu de pe catedra o cuventare potrivita solemnitatii de astadi. Desfasiurá pe largu insemnatarea scóleloru, imbarbatandu pe poporeni cá se nu-si pregete a trimite pruncii la scóla, caci numai dela trimiterea loru regulata la scóla atérna sporiulu doritu alu scóleloru. Biserica'rá erá plina de ascultatori, nimerindu-se totu odata astadi si serbatórea „nascerea precuratei fetióre Maria.“ —

La 10 óre tienú Il. sa d. consiliariu de scóle Dr. Vasiciu o conferintia cu invetiatorii spunéndule si espicandule pe largu datorintia'rá chiamarei loru, citandule si din instructi'a pentru invetiatorii unii paragrafi si facendui atentí la tienerea si implinirea cuprinsului loru. Apoi urmá sant'irea apei de catra cinsti'a sa parintele I. Bratu in clas'a IV-a si botezandu dupa ritulu nostru orientale tóte clasele si pe cei de facia, cėti Il. sa d. consiliariu de scóle actele pentru radicarea acestui institutu la 4 clase normale capitali si intarirea invetiatoriloru si directorelui de catra supremulu inspectoratu scolariu; Escelenti'a sa Baronu Andreiu de Siaguna. Dupa acést'a urmara mai multe cuventari. Ilustritatea sa d. consiliariu rosti unu cuventu amesuratu pasiului insemnatu care l'a facutu acestu institutu laudandu zelulu si staruintia'rá comunei si deregatoriei opidane; au desfasiuratu in tóta intinderea insemnatarea scóleloru, ce o potu avé ele pentru poporulu nostru, pentru prosperarea, imbunatatirea starei lui cei scapatate si fericirea viitorului nostru; cu cuvinte dulci si parintesci se întórse si indreptá o admonitiune catra invetiatorii, cá ei se-si implinésca cu acuratetia chiamarea loru, sa se pórté moralicesce catu se póte mai bine si se fia cu reverintia catra comuna cá patrón'a si protectórea institutului acestuia resinarenu. Cu aceste incheindu se audíra strigari entusiastice de „se trajasca.“ Dupa acésta vorbire plina de invetiaturi, multiumi d. invetiatoriu si directore N. Mihaltianu in numele intregului corpu invetiatorescu mai antaiu Escel. sale d. Episcopu pentru neobosit'a ingrigire ce are catra scóla, multiumi Il. sale d. consiliariu de scóle Dr. Vasiciu pentru ostenelele ce le pune pentru inaintarea si sustienerea scóleloru, cá singurulu midilocu ce duce la fericire, laudá in fine zelulu celu mare ce puse comun'a pentru infiintarea si regularea scóleloru loru opidane. Domnulu inspectoru cercuale in o cuventare a sa promise spri-

jinirea cea mai caldurósa a acestoru scóle, cá se póta fi in rendu bunu; éra d. notariu V. Romanu multiumi in numele comunei pentru tóte ostenelele si ingrigirile cele parintesci al d. cons. Dr. Vasiciu, aratendu cá comun'a Resinari prin radicarea si intocmirea scóleloru nu au facutu alt'a de catu si-au implinitu cea mai santa detoria ce o are facia cu copíi cá tesaurulu loru celu mai scumpu, promiténduse si de aci in ainte a remané in acésta staruintia pentru inaintarea si cultivarea tenerimei loru

Cu acést'a se fini festivitatea solemnele.

Se vedea sub decurgerea acesteia, din facielelturoruru asistentiloru, ce luara parte la acésta ceremonie, cum stralucea o bucuria nespusa pentru ca s'au pututu invrednici a intimpiná in viétia loru, solemn'a dí de deschidere a scóleloru acestoru normale capitali dupa o organizare nóua, fiindu plini de speranti'a cea mai sigura despre unu progresu bunu in sciintie a teneretului romanu atatu din Resinari, catu si de prin pregiuru.

B. —

Materiale de instructiune.

Schitia din istori'a naturala.

(Meditatiuni de tómn'a.)

Candu esaminamu acuma tómn'a ramurile tinere ale unui arbore care este deja despuiatu de frundiele sale, atunci vomu gasi ca diferitele escrescentie care au crescutu pe arbori in cursulu anului, ni se arata in forme conice; astea sunt mugurii frundiiloru; dar' si florile primaverii viitóre au deja pe arbori mugurii loru; inse acestia sunt mai rotundi si mai imflati. Asiá dar', tóta viétia arborului din anulu viitoru esista deja in stare embrionaria, ca se dicemu asiá, in miniatura. Dar' natur'a s'a temutu a confiá frigului iernei aceste frundie si flori delicate ale viitorului, si intr' adeveru aceste parti delectate s'ar' fi vesteditu negresitu, déca natur'a n'ar' fi avutu grige a le pastrá prin invelisiuri convenabile pentru acestu timpu neplacutu si neamiculu vietiei vegetaleloru. Dara natur'a este ingeniósa in midilócele ei; asiá vedemu inveliti mugurii frasinului (fraxinus) si Magnoliei intr'o perina móle si calda ca de fulgi, pe candu acele ale plopului balsamicu (populus balsamica) si ale castanului din India (Aesculus hippocastanum) sunt invelite intr'unu invelisiu de guma si de resina care sunt impermeabile pentru ploii; intocmai cá unii din tinerii nostri care imita modele englese, se invelescu intr'unu paltonu de gumá candu plóua.

Aceste invelisuri arata circumstantia particularia cá tocmai tardiu tómná candu tóta viéti'a arborului a incetatu, tocmai atunci ele se desvólta bine si se intarescu; frigidu care este vetemetoru plantei, este folositoru loru, pe candu caldura primaverei, care este folositoare vietiei plantei, face ca ele se vestejescu si cadu. Dar' intr' adeveru la ce mai servu invelisiurile muguriloru primavér'a? de aceea natur'a le lépeda. Natur'a este ca unii seniori mari, candu cineva le a facutu unu serviciu si nu mai au trebuintie de densulu, 'lu lépada afara.

Dar' sunt invelisiurile muguriloru care se schimba in frundie permanente. Acést'a o observamu la liliacu (Syringa) si la castanulu de India; la acésta planta din urma observamu ca frundiile tinere chiar' in momentul candu se resfira primavér'a, totu sunt invelite intr'o haina de lana calda, pana candu incetu, se obicnuescu cu temperatur'a atmosferica. Dar' in genere, tóte frundiile arborului care esu in lun'a lui Aprilie, suntu invelite in vesminte de lana séu de matasa; ast'a o vedemu la fagu (fagus silvatica), la stejarulu de iérna (quercus robur), la arciaru (Acer tartaricum) etc. Aceste frundie tinere, natur'a pare ca le a infa-siuratu ca nisce copii mici ce pórtá cineva afara intr'unu aeru rece. Atata prevedere intielépta si plina de tandretia parintésca, arata natur'a la creatiunea frundiiloru; cumu dar' póte cíaeva a se indoi de tandretia ei la creatiunea nóstra a ómeniloru, care suntemu negresitu unu opu mai superioru si mai perfectu de catu o frundia?

Candu frundi'a este bine desvoltata, gasimu intr'ins'a urmatórele parti: o coditia pe care stá (petiolus) si o intindere foiósa (lamina). Dar' si acésta lamina póte se fia privita cá o respirare a coditiei care, pe d'o parte se prelungesce in midiloculu foitiei (nervur'a mediana) si pe d' alt'a se ramifiéza in mai multe nervure laterale formandu ca o sita, care o putemu observá la fia-care frundia; gaurile acestei site suntu umplute c'o tiesetura numita celularia care este vapsita c'o colóre verde (chlorophyle).

Pe faci'a de diosu a frundiei, care are totu d'aun'a o colóre mai deschisa de catu cea de susu, se gasescu nisce gauri mici numite stomate care midilocescu resuflarea frundiiloru.

Am dísu „resuflarea frundiiloru;“ póte se va mirá cineva dicandu: cum se póte cá o planta se resuflé? Cu tóte acestea, este asia, plantele resufla cu frundiile loru, precumu resuflamu noi cu plamonii nostri; de

aceea cu dreptu cuventu a dísu unu botanistu, ca frundiile suntu plamonii planteleloru. Intr' adeveru, ce se urméza in plamonii nostri in actulu resuflarei? Noi inspiramu (inghitimu) unu felu de aeru si espiramu (damu afara) unu altu aeru, si plantele urméza astafelu; cu deosebire numai ca noi inghitimu unu aeru bunu (ocsigenu) si damu inapoi unu aeru reu (acid carbonicu), pe candu plantele prin frundiile loru inghitu aeru reu (acid carbonicu) si dau inapoi aeru bunu (ocsigenu), celu pucianu asiá se urméza diu'a. Eca aici o admirabilele inchipuire a naturei! Déca aru esista numai animale pe pamentu, aerulu atmosfericu s'ar fi stricatu curandu pan' neincetata resuflare a atatoru milióne de fiintie insufletite dintre care, fia-care strica aeru prin resuflarea sa. Io acést'a imensa sala de balu numita „lume,“ unde atatea nenumerate fiintie vii jóca dantiulu loru otaritu pe séma loru, s'a intemplatu aceea ce se intempla intr'o obicnuita sale de balu plina numai cu cateva sute de ómeni; adica peste cateva óre aerulu este stricatu, luminarele nu mai au vioitiune ca la inceputu si fia-care omu simte ca unu felu de neastimperare neesprimabile. Ce a facutu natura spre a impedicá acést'a catastrofa fatale pentru animale? A creatu remnulu vegetalú cu misiune d'a curati neincetatu aerulu prin resuflarea plantelorú. Éca cum o plimbare ver'a pe o campia de érba verde, ne da o viétia nóua, nu numai in simtiulu poeticu, ci si chiar in simtiulu fisiologicu. Éca ce armonia admirabile, divina, domina in tóte regnurile naturei!

Acuma inse tómn'a frundiile au cadíutú, viéti'a si resuflarea loru, a incetatu. Iérna este unu tempu de repaosu pentru arbori, unu tempu de mórté pentru frundie, apoi candu mergemu acuma afara la padure si vedemu gramedile de frundie cadíute impregiulu unui arboru giganticu; óre nu ne vine o idee a ne intrebá: cate sute de generatiuni de frundie s'au prepaditu impregiulu acestui arboru pan' a ajunsu elu la marimea sa actuala, giganticu? Apoi acésta ideie ne aduce a minte ca si animalele si chiar noi ómenii suntemu ca nisce frundie trectatóre ale caroru ruine jacu impregiulu arborului gigantesce care este Universu. Cate generatiuni de animale si de ómeni s'au prepaditu lucrandu la crescerea acestu arboru. Cate ruine si cimitire incongióra istori'a universului! Cate tóme au seceratu si au vesteditu atatea vietie care au contribuit cá lumea se inainteze pana unde este acumu, intocmai cum generatiunile frundiiloru au inaintatu arborulu pana in starea sa actuala! Ec'o idee plina de morala, dar' si d'o melancolia profunda care escita in noi vederea frundiiloru cadíute acuma impregiurulu arborului.

Dar' se nu -si imagine cineva ca timpulu veste-direi frundiiloru este despuiatu d' ori-ce frumusetie poetica? Din contra, nu se gasescu unu altu tempu anualu in care vederea unei padure se fia mai intere-

sante de catu in timpulu tómnai; caci acuma tóte colorile sunt reprezentate si visibile acolo. Cea mai mare parte a frundiilor vestedindu-se, devinu galbene, dar' suntu altele care devinu rosii cá sangele (s. e. frundiele arborului Rhus tinus, Acer campestre etc.), si acésta variatiune a coloriloru, dá padurei unu aspectu variatu si fórté interesantu. Apoi chimia a probatu ca, tóte aceste colorii provinu din diferite pigmente (vep-sele) care se forméza in diferite frundie ale diferitelor arbori; asiá s. e in vestedirea galbena se forméza pigmentulu xanthophyl si in cea rosie se forméza erythrophyl.

Dar' care este caus'a caderei frundiilor tómn'a? Caus'a este incetarea caldurei prin micșiorarea actiunei sórelui; diu'a s'a micșioratu, radiele sórelui s'au ascunsu, s'au candu se arata, stau intr' unu modu oblicu si mai nu incaldiescu nici de cum. Acumu viéti'a plantelor incetéza, s'au se dicemu mai bine ca adórmé pentru tóta iérn'a, sev'a nu mai circula, frundiele nu mai pot respirá (resuflá), de aceea lipirea loru cu arborii se slabescé si ele cadu, intocmai cumu cadu perii unui betranu, fiindu ca si viéti'a nóstra in betranetie sémana cu viéti'a arborului in timpulu tómnai; in betranetie cá si tómn'a, organele periferice nu priimesce destula energia, de aceea se deslipescu si cadu; cu deosebire numai ca la arbori, dupa tómn'a si iérna vine primavér'a reinviétóre, éra dupa betranetia nóstra vine imórméntarea, acést'a iérna rece si inliorátóre, care numai va inviá si nu va mai fi urmata de vr'ó primavéra reinviétóre. Asiá se scurge viéti'a nóstra cá o frundia cadiuta d'intr'unu arbore giganticu si transportata pe valurile unui riu repede si imensu; frundi'a se duce, dar' arborulu remane, fiindu ca frundi'a este numai o viéti'a trecatóre individuale si arborulu represinta viéti'a universalé, eterna si nedestructibile. B.

(Natur'a.)

Varietati.

Furnicele, Albinele si Muscele.

Furnicele active si roiulu de albine

Vestitu in maestrie

Vediendu c'ar fi mai bine

Unite cá se fie,

Au inchieiatu unire

Cu asta invoire:

Sciinti'a fie-care s'o 'mpartia cu fratia,

Nici un'a dintre ele mai multe se uu scie,

Nici alt'a mai pucine,

C' asiá va merge bine

A loru imperatia.

Si fiindu-ca e sciutu ca omulu muncitoru

Urasce vorb'a lunga ce nu-i aduce sporu,

Si fapt'a o iubesce,

Caci singura sporesce;

Albinele,

Furnicele,

La munca 'n grab' se puse contractulu se 'mplinésca.

Dar' musc'a ce nu scie de catu se sbernaésca,

Vediendu cu admirare

Progresu asiá de mare,

Si vréndu cá muscarimea se vie se petróca

Cu ele din d'a gata, la sóciele ei pléca.

Cu tãda le aduna pe unu gunoiu la sóre,

Fiindu si oratóre,

(Si muscele sunt tóte) unu lungu discursu le tiéne

In care le arata curatu si fórté bine:

Ca bine ar' traí

Candu ele s'ar' uní

Cu aste muncitóre

Chiabure, strangetóre

Ér' muscele i dete spre semnu de aprobare

Unu sbernetu din picioru,

Si éta-le in sbortu.

La biétele pigmeé ce asudau lucrandu,

Din dióri si pana séra repaosu neavéndu,

A muscelorulu multime cu sgomotu se opresce,

Si noulu Cicerone cu fala le vorbesce:

„Albineloru!

Furniceiloru!

„Uimite sunteti póte de asta visitare

Ce multu ve onoréza . . . ve rorgu de ascultare.

Sciiti bine cine suntemu, ce sange curge 'n noi;

Din sinulu gintei nóstre se nasce totu eroi;

Acest'a-i privilegiulu cu care noi intramu,

In splendide palate, — cu regii d' ospatamu,

La invetiatiu lumei — cu ei de meditam;

Nu voiu se dicu ca 'n lume nu amu aflatu tirani

Ca se ne isgonésca;

Ce ginta, ce omu mare n'a 'ntempinatu dusmani

Mereu se 'l prigónésca?

Nu sciiti ca e o lege: pe omu ce onoréza

Mai multu, elu pe acél'a turbatu persecutéza?

Acum candu ne cunóscemu vedeti c'ar' fi frumosu

In fabricelle vóstre si noi cá se muncim,

Si din productulu nostru cu tóte se traimu.

Aceea ce propunemu ve pare curiosu:

Sublim'a nobilime atatu se se 'njosésca,

In catu cá ori si cine din munca se tráesca:

Dar' nu nu dicu acésta, noi vremu se v'ardicamu

Din pulberea plebec, vremu se ve'nobilamu

Prin stralucirea nóstra. Priimiti, ve statuescu.“

Pigmeele 'ntre ele uimite isi sioptescu.

Albin'a díce altei: „frumosu! voiu fi princésa!“

Furnic'a: „si eu, soró, voiu fi logofetésa!“

Si tóte aru fi priimitu.

Dar' éta ca o matca betrina se ivesce,

Si muscelorulu uimite rastita le vorbesce:

„Carativa d'aice, trãndavelorulu ve dicu.

Nu vremu nobletia vóstra: in vorbe si-altu nimicu.

O musca se muncésce! dar' candu ati mai muncitu?

Aveti eroicu sange, pe cine-ati biruitu?

Ve duceti prin palate, dar' cine v'au chieimatu?

Pe la 'nvetiatiu lumei, dar' ce ati invetiatu?

Nebune ipocrite, ve sciú din ce trãiti;

La ale nóstre pline hambare jinduiti;

Ati lesinatu de fóme, de surd'a ve ascundeti;

Candu ve cunoscu trecutululu, ve sciú si adi ce sunteti;

Naravulu celu din fire

Nu are lecuire.

Suntu multi cá voi in lume ce ámbalu 'nfumurati,

Dar' masc'a li se rumpe si éta-i fluérati.

Carati-ve d'aice cu ipocritulu cugetu,

Nu vremu nobletia vóstra, noi vremu nobletia 'n sufletu.“

Si muscele stárcite de spaima, de rusine

S'au strecuratu indata, precumu si se cuvine.

(Din Prelude.)

H. Grande a.